

UCHWAŁA

Dnia 4 grudnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Anna Wasiak

w sprawie z wniosku A. D.

przy uczestnictwie M. D.

o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 4 grudnia 2013 r.

przy udziale prokuratora Prokuratury Generalnej Henryki Gajdy - Kwapien,

zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Okręgowy w W.

postanowieniem z dnia 5 września 2013 r.,

"Czy jest dopuszczalne nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik złożył oświadczenie o poddaniu się w trybie art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. egzekucji co do świadczeń alimentacyjnych?"

podjął uchwałę:

Dopuszczalne jest nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik złożył oświadczenie o poddaniu się egzekucji świadczeń alimentacyjnych; sąd może oddalić wniosek o nadanie takiemu aktowi notarialnemu klauzuli wykonalności, jeżeli z jego treści oraz oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji w sposób oczywisty wynika, że zostało złożone w celu obejścia prawa.

Uzasadnienie

Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy powstało w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik poddał się egzekucji zaległych za 11 lat alimentów należnych żonie i dwóm córkom w kwocie 3 milionów zł, zobowiązując się wypłacić tę kwotę w terminie 7 dni od sporządzenia aktu notarialnego oraz alimentów bieżących w kwocie 30 000 zł miesięcznie. W związku z niewykonaniem zobowiązania, żona dłużnika następnego dnia po upływie terminu wskazanego w akcie notarialnym złożyła wniosek o nadanie klauzuli wykonalności temu aktowi notarialnemu, stanowiącemu tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c.

Sąd Okręgowy, rozpoznając zażalenie na postanowienie Sądu Rejonowego oddalające wniosek o nadanie klauzuli wykonalności powziął wątpliwość, dając temu wyraz w pytaniu: czy jest dopuszczalne nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik złożył oświadczenie o poddaniu się w trybie art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. egzekucji co do świadczeń alimentacyjnych?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego wymaga - zważywszy na argumentację powołaną w jego uzasadnieniu - wyjaśnienia kwestii, czy ze względu na specyfikę świadczeń alimentacyjnych istnieje prawna możliwość poddawania się egzekucji tych świadczeń w akcie notarialnym, a ponadto dokonania oceny w zakresie możliwości odstąpienia w takim przypadku od zasady, zgodnie z którą w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności nie bada się merytorycznych podstaw obowiązku stwierdzonego w tytule egzekucyjnym.

Kwestia dopuszczalności poddania się przez dłużnika w akcie notarialnym egzekucji świadczeń alimentacyjnych nie była poruszana w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W piśmiennictwie prezentowany jest pogląd, że tytuł egzekucyjny w postaci aktu notarialnego może obejmować każdy obowiązek o charakterze cywilnoprawnym, odnośnie do którego jest dopuszczalna droga sądowa oraz droga egzekucji sądowej. Jest to pogląd trafny. Unormowanie przyjęte w art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c., nie zawiera żadnych ograniczeń co do katalogu zdarzeń,

które mogą być źródłem zobowiązania. Notarialny tytuł egzekucyjny może więc dotyczyć każdego obowiązku świadczenia polegającego na zapłacie sumy pieniężnej lub wydaniu rzeczy oznaczonych indywidualnie lub co do gatunku, bez względu na to, jakie jest źródło tego obowiązku. Nie ma przeszkód, aby złożone w akcie notarialnym oświadczenie o poddaniu się egzekucji dotyczyło także obowiązku polegającego na spełnianiu świadczeń alimentacyjnych (argument *lege non distinguente*). Należy jedynie zastrzec, że obowiązek ten powinien być objęty ochroną prawną udzielaną w postępowaniu cywilnym z tego względu, że akt notarialny jest tytułem egzekucyjnym, który po zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności, stanowi podstawę egzekucji sądowej (art. 776 w zw. z art. 777 k.p.c.).

Za wyłączeniem obowiązku alimentacyjnego z grupy świadczeń, odnośnie do których może nastąpić poddanie się egzekucji, nie przemawia – wbrew zastrzeżeniom zgłoszonym przez oba orzekające Sądy - natura prawna stosunku alimentacyjnego. Stosunek ten powstaje z mocy prawa wskutek nawiązania się określonych relacji rodzinnych (pokrewieństwa, powinowactwa bądź przysposobienia), niezależnie od woli stron. Treść obowiązku wynikającego ze stosunku alimentacyjnego wprawdzie określa ustawa, w której przewidziano, że zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego (art. 135 § 1 k.r.o.), jednak nie ma przeszkód, aby obowiązek świadczenia został skonkretyzowany w umowie, ugodzie sądowej albo w orzeczeniu sądowym (argument z art. 138 k.r.o.). Stosunek alimentacyjny nie wyróżnia się niczym szczególnym na tle innych stosunków prawnych, które powstają z mocy samego prawa i mają pozaumowną podstawę. W tej grupie można przykładowo wymienić obowiązek naprawienia szkody, wydania bezpodstawnego wzbogacenia a także pokrycia zachowku. Świadczenia składające się na każdy z tych obowiązków wymagają konkretyzacji w umowie, choćby zawartej w sposób dorozumiany, ewentualnie w ugodzie sądowej, albo w orzeczeniu sądowym, a zasady ustalania treści tych świadczeń zostały w sposób szczegółowy uregulowane przez ustawę (art. 361–363, art. 406 i art. 991-997 k.c.).

O szczególnym charakterze obowiązku alimentacyjnego nie świadczy także okoliczność, że w razie zmiany stosunków można żądać zmiany orzeczenia lub umowy, w których uregulowano kwestie związane z wykonaniem tego obowiązku (art. 138 k.r.o.). Rozwiązanie takie ma ścisły związek z tym, że obowiązek alimentacyjny co do zasady nie jest wykonywany jednorazowo i obejmuje świadczenia powtarzające się, które przeważnie są realizowane przez dłuższy okres. Uzasadnia to potrzebę wprowadzenia mechanizmu, który umożliwia odpowiednią modyfikację treści obowiązku alimentacyjnego w przypadku, gdy zmianie ulega sytuacja, w jakiej znajduje się osoba uprawniona lub zobowiązana do alimentacji. Jest to konstrukcja prawna, którą prawodawca zazwyczaj posługuje się w odniesieniu do stosunków prawnych mających charakter trwały (ciągły). Przykładem jest art. 907 § 2 k.c., zgodnie z którym, gdy obowiązek płacenia renty wynika z ustawy, każda ze stron może w razie zmiany stosunków żądać zmiany wysokości lub okresu trwania renty, chociażby zostały ustalone w orzeczeniu sądowym lub w umowie.

W odniesieniu do drugiej kwestii, wyłaniającej się przy analizie przedstawionego zagadnienia prawnego należy wskazać, że zarówno w doktrynie, jak i w judykaturze dominuje pogląd, zgodnie z którym w postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności sąd nie bada kwestii merytorycznych związanych z istnieniem obowiązku świadczenia (orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 1938 r., C. III. 457/37, PPC 1938, nr 13-14-15, s. 465, z dnia 21 lipca 1972 r., II CR 193/72, OSNCP 1973, nr 4, poz. 68, z dnia 24 sierpnia 1973 r., II PZ 34/73, Lex nr 7295, z dnia 17 kwietnia 1985 r., III CZP 14/85, OSNCP 1985, nr 12, poz. 192, uzasadnienie uchwały z dnia 16 marca 2006 r., III CZP 4/06, Biuletyn Sądu Najwyższego 2006, nr 3, s. 7). Pogląd ten - także w przypadku tytułu egzekucyjnego, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. - został potwierdzony przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 marca 2008 r. III CZP 155/07 (OSNC 2009, nr 3, poz. 42), stwierdzającej, że w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik poddał się egzekucji, nie jest dopuszczalna ocena ważności czynności prawnej. Za takim stanowiskiem przemawia przede wszystkim treść art. 783 § 1 k.p.c., zgodnie z którym klauzula wykonalności obejmuje stwierdzenie, że tytuł uprawnia do egzekucji, a w razie

potrzeby oznacza jej zakres. Należy przyjąć, że uprawnienie do prowadzenia egzekucji istnieje, jeżeli dokument, na który powołuje się wierzyciel, spełnia wszystkie ustawowe wymagania tytułu egzekucyjnego, a stwierdzony w nim obowiązek świadczenia nadaje się do wykonania w drodze egzekucji sądowej. W związku z tym żadne inne kwestie nie powinny być przedmiotem badania w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności, w szczególności w postępowaniu tym nie należy rozstrzygać, czy czynność prawna, z której wynika obowiązek świadczenia stwierdzony w tytule egzekucyjnym, może zostać uznana za zgodną z prawem lub z zasadami współżycia społecznego.

Przedstawiony pogląd wspierają racje natury funkcjonalnej, odwołujące się do struktury postępowania cywilnego. W jego ramach nadanie klauzuli wykonalności następuje w postępowaniu o charakterze pomocniczym, w którym ustalone zostają podstawy wszczęcia właściwego postępowania egzekucyjnego. Z tego powodu w postępowaniu klauzulowym nie podlega weryfikacji kwestia istnienia albo nieistnienia obowiązku świadczenia stwierdzonego w tytule egzekucyjnym. Tego rodzaju aktywność, sprowadzająca się w istocie do merytorycznego osądzenia sprawy cywilnej, może być podejmowana wyłącznie w postępowaniu rozpoznawczym. Skoro tylko postępowanie rozpoznawcze jest w pełni przystosowane do rozpatrywania spraw cywilnych co do ich istoty, to wyłącznie w ramach tego postępowania może być przeprowadzona prawna ocena obowiązku stwierdzonego w akcie notarialnym. W zależności od stanu stosunków, jakie ukształtowały się między wierzycielem a dłużnikiem, postępowanie takie może zostać wszczęte wskutek powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.), o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności (art. 840 § 1 pkt 1 lub 2 k.p.c.) albo o naprawienie szkody lub zwrot bezpodstawnego wzbogacenia (nienależnego świadczenia).

Brak jest podstaw, aby odstępować od przedstawionych zasad określających przedmiot rozpoznania w postępowaniu rozpoznawczym oraz w postępowaniu klauzulowym tylko dlatego, że w drugim z wymienionych postępowań istnieje możliwość zaopatrzenia w klauzulę wykonalności aktu notarialnego, w którym dłużnik poddał się egzekucji świadczeń wynikających z obowiązku alimentacyjnego. Obowiązek ten jest wprawdzie specyficzny,

ponieważ jego granice zostały określone przez ustawę, jednakże tą samą cechą wyróżniają się także inne - wskazane wcześniej - obowiązki, które powstają z mocy prawa.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym przedstawione zagadnienie prawne podziela pogląd o niedopuszczalności badania w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu zagadnień merytorycznych, także z tej przyczyny, że każda próba poddania w tym postępowaniu pod merytoryczny osąd świadczenia, które podlega wykonaniu w drodze egzekucji miałyby - ze względu na brak właściwych instrumentów poznawczych po stronie organu prowadzącego to postępowanie - wyłącznie charakter prowizoryczny i powierzchowny.

Przedstawiony mechanizm jednak w wyjątkowych i nadzwyczajnych okolicznościach nie zasługuje na respektowanie. Dłużnicy alimentacyjni coraz częściej - ze względu na przyjętą w art. 1025 k.p.c. kolejność zaspokajania wierzyciela z kwoty uzyskanej z egzekucji, w której zasadą uprzywilejowania objęte zostały należności alimentacyjne - dobrowolnie poddają się egzekucji w akcie notarialnym, który będąc tytułem egzekucyjnym, po uzyskaniu klauzuli wykonalności przedstawiony zostaje do wykonania wyłącznie w celu pozbawienia możliwości zaspokojenia innych wierzycieli. Jeżeli taki tytuł egzekucyjny bez wątplenia wskazuje, że wykreowany został wyłącznie w celu obejścia prawa, to brak możliwości oddalenia wniosku o nadanie klauzuli wykonalności oznaczałoby sprowadzenie sądu do roli bezradnego organu pieczętującego nadużywanie przez stronę przyznanych jej praw procesowych.

Mając świadomość istnienia tego typu zagrożeń w piśmiennictwie poddano pod rozagę możliwość powoływania się w postępowaniu klauzulowym - w zupełnie wyjątkowych przypadkach - na swego rodzaju klauzulę porządku publicznego (por. glosę do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2008 r., „Rejent” 2010, nr 2, s. 98 i nast.). Przyjęcie takiego rozwiązania pozwala na nieuwzględnienie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu (aktowi notarialnemu), który został wykreowany wyłącznie w celu obejścia prawa, co jest możliwe do stwierdzenia *prima facie*, na podstawie samej treści zobowiązania przyjętego w takim akcie.

Ustawodawca wprawdzie nie przewidział w przepisach prawnych możliwości weryfikowania wniosku o nadanie klauzuli wykonalności w płaszczyźnie naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego, nie budzi jednak wątpliwości, że zasady te jako że obejmują katalog najbardziej rudymenarnych i esencjonalnych reguł całego systemu prawnego, a także poszczególnych jego gałęzi, powinny być uwzględniane w każdym stadium postępowania cywilnego, a więc także na etapie postępowania klauzulowego, zwłaszcza w sytuacjach, gdy dochodzi do ich demonstracyjnego i jaskrawego pogwałcenia. Stanowisko takie do pewnego stopnia znajduje potwierdzenie w znowelizowanych przepisach, które regulują problematykę stwierdzenia wykonalności orzeczenia sądu lub rozstrzygnięcia innego organu państwa obcego, ugody zawartej przed takim sądem lub organem bądź przez nie zatwierdzonej, a także wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, w tym wyroku sądu polubownego za granicą. W obecnym stanie prawnym stwierdzenie wykonalności tych aktów następuje przez nadanie klauzuli wykonalności (art. 1151 § 1, art. 1151⁴, art. 1152, art. 1214 § 2 i art. 1215 § 1 k.p.c.). W ramach tego postępowania sąd jest obowiązany odmówić stwierdzenia wykonalności (nadania klauzuli wykonalności), jeżeli wykonanie któregoś z tych aktów byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1150 w zw. z 1146 § 1 pkt 7 oraz art. 1215 § 3 pkt 2 i art. 1215 § 2 k.p.c.). Niewątpliwie nie ma podstaw do utożsamiania postępowania o stwierdzenie wykonalności z postępowaniem o nadanie klauzuli wykonalności, bowiem zachodzą pomiędzy nimi istotne różnice chociażby ze względu na inne funkcje oraz przedmiot obu tych postępowań. Sprawia to, że rozwiązań przewidzianych w jednym z tych postępowań nie można swobodnie przenosić do reżimu drugiego, co jednak nie wyklucza możliwości posiłkowania się którąś z reguł wniosku prawniczego (np. metodą analogii).

Notarialny tytuł egzekucyjny - podobnie jak bankowy tytuł egzekucyjny, a także ugoda sądowa - nie ma charakteru jurysdykcyjnego, powstaje bowiem nie wskutek sądowego rozstrzygnięcia, lecz z woli stron stosunku prawnego. Abstrahując od teoretycznych sporów odnośnie do charakteru prawnego oświadczenia o poddaniu się egzekucji, za bardziej przekonujący uznać należy pogląd, że jest ono jednostronną czynnością materialnoprawną nie zaś procesową

(nie jest składane w postępowaniu cywilnym, lecz skierowane do wierzyciela). Skutki tej czynności mają - i ta kwestia nie może budzić wątpliwości - charakter procesowy, powstaje bowiem tytuł egzekucyjny. Można zatem bronić poglądu, że ważność i skuteczność oświadczenia o poddaniu się egzekucji podlega ocenie z punktu widzenia przepisów prawa materialnego, natomiast wykreowany takim oświadczeniem skutek procesowy w postaci notarialnego tytułu egzekucyjnego ocenić należy według prawa procesowego. Dostrzegając w tym tylko zakresie pewne analogie w odniesieniu do ugody sądowej, nie powinna budzić zastrzeżeń możliwość odwołania się - w postępowaniu wywołanym wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu - do przesłanki obejścia prawa, przewidzianej w art. 203 § 4 w zw. z art. 223 § 2 k.p.c.

Przeciwko prezentowanemu stanowisku nie może przemawiać okoliczność, że organem, przed którym może toczyć się postępowanie klauzulowe, jest także referendarz sądowy, który zgodnie z art. 2 § 2 zd. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 427 ze zm.) został powołany wyłącznie do wykonywania zadań z zakresu ochrony prawnej, innych niż wymiar sprawiedliwości. Nie budzi wątpliwości, że uprawnienie do weryfikowania oświadczenia dłużnika o dobrowolnym poddaniu się egzekucji w akcie notarialnym wykracza poza sferę ustrojowych uprawnień referendarza sądowego i łączy się ze sprawowaniem władzy sądenia (wymiaru sprawiedliwości), której wykonywanie zostało zastrzeżone do wyłącznej kompetencji sądów (art. 175 ust. 1 Konstytucji). Pamiętać jednak należy, że organem, który nadaje klauzulę wykonalności notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu jest sąd, z tym że - jak stanowi art. 781 § 1¹ k.p.c. - tytułowi egzekucyjnemu, o którym mowa w art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. klauzulę wykonalności „może nadać także referendarz sądowy”. Taka regulacja pozwala w praktyce uniknąć wspomnianej kolizji, jaka mogłaby powstać przy wykonywaniu zadań powierzonych referendarzowi sądowemu.

W obowiązującym systemie prawnym przewidziane zostały rozwiązania, według których zakres kognicji organu, który nadaje klauzulę wykonalności został poszerzony o możliwość badania ugód zawartych poza sądem w płaszczyźnie ich zgodności z prawem lub zasadami współżycia społecznego. Tego rodzaju

rozwiązanie zastało przewidziane w odniesieniu do ugody o naprawienie szkody wyrządzonej pracodawcy przez pracownika (por. art. 121¹ § 2 k.p.), ugody zawartej przed komisją pojednawczą w sprawach ze stosunku pracy (por. 255 § 2 zd. 1 k.p.) oraz ugody zawartej przed mediatorem, która dodatkowo powinna jeszcze podlegać ocenie pod kątem ewentualnego obejścia prawa przez ugodzające się strony (zob. art. 183¹⁴ § 3 k.p.c.). Wymienione przepisy wprowadzają istotne odstępstwa od ogólnych zasad obowiązujących w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności, w związku z czym nie należy ich wyklądać w sposób rozszerzający. W szczególności nie ma podstaw do przenoszenia ich na grunt postępowania o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu. Tytuły egzekucyjne w postaci ugód zawieranych przez pracownika i pracodawcę oraz ugód zawieranych przed mediatorem są sporządzane w prywatnoprawnym trybie przy udziale osób, które nie muszą dysponować wiedzą prawniczą, co uzasadnia bardziej intensywną kontrolę tych tytułów w ramach postępowania o nadanie klauzuli wykonalności.

Wskazanych reguł postępowania – wbrew sugestii Sądu Okręgowego - nie można odnieść do tytułu egzekucyjnego jakim jest akt notarialny, skoro powstaje on w postępowaniu notarialnym prowadzonym przez notariusza, który działa jako osoba zaufania publicznego i ma obowiązek wykonywać powierzone mu zadania zgodnie z prawem oraz kierować się zasadami godności, honoru i uczciwości, a przy dokonywaniu swych czynności powinien czuwać nad należytym zabezpieczeniem praw i słusznym interesów stron oraz innych osób, dla których podejmowana czynność może powodować skutki prawne (art. 2 § 1, art. 15 § 1 oraz art. 80 § 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, tekst jedn. Dz. U. z 2012 r., poz. 788 ze zm., dalej jako: „Pr. not.”). Z tych względów czynności notarialne polegające na sporządzaniu tytułów egzekucyjnych nie wymagają w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności weryfikacji także od strony merytorycznej. Rozwiązanie przeciwne polegające na prewencyjnej kontroli czynności podejmowanych przez wykwalifikowany organ ochrony prawnej jakim jest notariusz, który w świetle powołanych unormowań ma za zadanie stać na straży porządku prawnego, byłoby rozwiązaniem asystemowym.

Należy jednak podnieść, że tym bardziej asystemowym rozwiązaniem byłoby wykluczenie - nawet w zupełnie wyjątkowych przypadkach - możliwości

powoływania się w postępowaniu klauzulowym na swego rodzaju klauzulę porządku publicznego z tego tylko względu, że tytuł egzekucyjny wykreowany został „pod nadzorem” notariusza, przy świadomości, że nadanie mu sądowej klauzuli wykonalności, stanowiłoby oczywiste obejście prawa, pieczętowane powagą i autorytetem sądu.

Zgodzić się należy z argumentem, że jedynie należycie ustalone okoliczności faktyczne mogą stanowić podstawę kwalifikacji obowiązku świadczenia jako uzasadnionego w świetle obowiązujących norm prawnych albo jako nie zasługującego na ochronę prawną, a nie ulega wątpliwości, że w postępowaniu klauzulowym organy procesowe nie dysponują odpowiednimi środkami, przy użyciu których mogłyby dokonywać wiążących ustaleń faktycznych. Sąd Najwyższy dostrzegł te uwarunkowania i dlatego tezę o możliwości oddalenia wniosku o nadanie notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności ograniczył do sytuacji zupełnie wyjątkowej, gdy nie zachodzi potrzeba dokonywania jakichkolwiek ustaleń sądowych, dla stwierdzenia, że oświadczenie o poddaniu się egzekucji złożone zostało w celu obejścia prawa.

Przyjęcie takiego poglądu nie może być odczytywane w praktyce obrotu – zważywszy na wskazane zastrzeżenia i uwarunkowania wynikające z okoliczności o wyjątkowym charakterze – jako wyłom w utrwalonym od lat stanowisku Sądu Najwyższego, w pełni aprobowanym przez doktrynę, lecz powinno być potraktowane jako niezbędne i konieczne wskazanie na możliwość odmowy nadania notarialnemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności w sytuacji, w której jedynym celem uruchomienia postępowania klauzulowego miałyby być legitymizacja przez sąd fikcji prawnej, celu niegodziwego, służącego obejściu prawa, albo godzącego w podstawowe zasady porządku prawnego. Tylko w takich sytuacjach brak zgody sądu na powstanie tytułu wykonawczego znajduje usprawiedliwienie.

W sprawie, w której przedstawione zostało do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne rzeczą Sądu Okręgowego będzie dokonanie oceny, czy w polskiej rzeczywistości złożenie oświadczenia o poddaniu się egzekucji alimentów zaległych za 11 lat w wysokości 3 milionów zł, a więc w znacznej części przedawnionych,

płatnych w bardzo krótkim, bo zaledwie kilkudniowym terminie, a na przyszłość w kwocie po 30 000 zł miesięcznie, stanowi podstawę do stwierdzenia, że wykreowanie takiego tytułu służyć miało wyłącznie obejściu prawa, które miałyby legitymizować sąd, przy założeniu, że nie ma on kompetencji do badania tytułu egzekucyjnego w tym zakresie.

Zwracając uwagę na nadzwyczajność rozwiązania przyjętego w uchwale stanowiącej odpowiedź na pytanie Sądu Okręgowego należy wskazać, że jeżeli dobrowolne poddanie się egzekucji świadczeń alimentacyjnych nie prowadzi do jednoznacznych i oczywistych ocen, usprawiedliwiających *a limine* odmowę nadania klauzuli wykonalności, istnieje możliwość uruchomienia środków prawnych służących ochronie osób, których interesy mogą zostać naruszone wskutek prowadzenia egzekucji należności alimentacyjnych w następstwie dobrowolnego poddania się egzekucji w akcie notarialnym.

Potrzeba ochrony interesu prawnego osoby trzeciej może wystąpić w przypadku konkurencji egzekwowanych należności i konieczności zastosowania zasady pierwszeństwa zaspokojenia należności alimentacyjnych (art. 1025 § 1 pkt 2 k.p.c.). Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 11 października 1980 r. III CZP 37/80 (OSNCP 1981, nr 4, poz. 48), a także w uchwale z dnia 17 czerwca 2010 r., III CZP 41/10 (OSNC 2011, nr 1, poz. 5) oraz w wyroku z dnia 14 listopada 2008 r., V CSK 163/08 (nie publ.) uznał, że w wypadku gdy egzekucja należności alimentacyjnych uniemożliwia zaspokojenie wierzytelności innego wierzyciela, może on w drodze powództwa przeciwko osobie, na której rzecz egzekwowane są należności alimentacyjne, żądać ustalenia na podstawie art. 527 i następ. k.c., że przysługuje mu prawo zaspokojenia swej wierzytelności przed egzekwowanymi należnościami alimentacyjnymi. Wierzyciel odsunięty od zaspokojenia może także korzystać – w ramach podstawienia w prawa dłużnika egzekwowanego (por. art. 887 § 1 w zw. z art. 902 i art. 909 k.p.c.) - z powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności albo z powództwa o zmianę tytułu obejmującego obowiązek alimentacyjny bądź stwierdzenie, że obowiązek ten wygasł. Każdy z tych środków może stanowić - jak trafnie podnosi się w doktrynie i judykaturze - jedno z powództw w sporze o ustalenie nieistnienia prawa objętego planem podziału, na który powołuje się ustawodawca w art. 1028 § 4 k.p.c.

(uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1980 r., III CZP 37/80, OSPiKA 1983, nr 4 poz. 183 oraz glosa, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1980 r., III CZP 37/80, „Palestra” 1983, nr 3-4 oraz glosa). Należy ponadto zwrócić uwagę, że również w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności jest aktualny - przewidziany art. 59 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. - obowiązek zawiadomienia prokuratora o rozpoznawanej sprawie, jeżeli jego udział sąd uzna za potrzebny (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 10.VIII.1963 r., III CO 37/63, PiP 1965, nr 1 i glosę, s. 165). Tego rodzaju notyfikacja umożliwia prokuratorowi wytoczenie odpowiedniego powództwa skierowanego przeciwko wykonalności aktu notarialnego, jeżeli według jego oceny będzie to konieczne dla ochrony praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego (art. 7 k.p.c.).

Wskazane środki ochrony, z których osoby trzecie a także prokurator mogą skorzystać i z reguły będą miały zastosowanie w okolicznościach, których ocena prawna nie jest jednoznaczna i oczywista, nie mogą wyłączać przyjętego w uchwale uprawnienia sądu w sytuacjach nadzwyczajnych.

Konkludując przedstawione rozważania stwierdzić należy, że dłużnik może na podstawie art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. poddać się w akcie notarialnym egzekucji świadczeń alimentacyjnych, w związku z czym dopuszczalne jest nadanie takiemu aktowi notarialnemu klauzuli wykonalności, jeżeli przedłożony przez wierzyciela wypis tego aktu spełnia wszystkie pozostałe ustawowe wymagania tytułu egzekucyjnego i obejmuje obowiązek, który nadaje się do wykonania w drodze egzekucji. Stwierdzenie to należy opatrzyć zastrzeżeniem, że jeżeli z treści aktu notarialnego oraz zawartego w nim oświadczenia dłużnika alimentacyjnego o poddaniu się egzekucji wynika w sposób oczywisty, że zostało złożono w celu obejścia prawa, nie zaś wykonania obowiązku świadczenia alimentów, to wykreowanemu w taki sposób tytułowi egzekucyjnemu sąd może odmówić nadania klauzuli wykonalności.

Z tych względów podjęto uchwałę, jak na wstępie.